

Георги Трайчевъ

Какво сж дали македонцитѣ на българското племе

Македония даде християнството и писмеността на българското племе.

Българската държава се състои отъ потомци Аспарухови и отъ славяни, частъ отъ които вече приели християнството, особено тѣзи на Македония. Две раси — прабългарска и славянска, изповѣдващи две религии — прабългарска езическа, славянска езическа и християнска — сж основнитѣ елементи на българската държава. За тѣхната сливане въ една народностъ сж били нуждни по-силни сципителни срѣдства, отколкото политическата власт. Тѣзи срѣдства, които влияятъ на душитѣ, сж били *християнството и писмеността*; съ тѣхъ си послужил и князь Борисъ (852—888), за да внесе вжтрешно единство въ своето княжество. И двѣтѣ тѣзи морални сили излѣзли предимно отъ македонскитѣ славяни; тѣ първи масово бѣха приели християнството, изъ тѣхната срѣда бѣха излѣзли създателитѣ на славяно-българската азбука. Апостолитѣ Кирилъ и Методий сж родени въ Солунъ и епохалниятъ фактъ, преводътъ на св. Писание въ IX в. отъ двамата солунски братя, е извършенъ на едно българо-македонско наречие, което сега служи като основа за изучаване на всички славянски езици и което въ науката се нарича *старобългарски езикъ*. Характерни остатѣци отъ този езикъ срѣщаме и до днесъ въ говора около Солунско и Костурско. Така, Македония още въ IX в. бѣ станала люлка на старобългарската писменостъ. Дѣлото на св. Кирилъ и Методий въ Македония продължиха тѣхнитѣ ученици, между които най-много заслуги е принесель съ плодотвора просвѣтна дейностъ св. Климентъ, Охридски архиепископъ. Св. Климентъ направилъ отъ Охридъ главенъ просвѣтителенъ центъръ, отгдето се прѣскаля свѣтлина до цѣлата българска земя. Съ не по-малко слава се споменава името и на св. Наумъ Охридски, другъ ученикъ на св. Кирилъ и Методий, съвременникъ на св. Климентъ.

Когато източна България презъ втората половина на X в. попаднала отначало подъ разврацаващото влияние на Византия, а после и подъ нейнитѣ удари, Македония била, която издигнала високо знамето за национална независимостъ. Царь Самуилъ (976—1014 г.) обединилъ отново българския народъ и 38 години наредъ се борилъ, за да запази цѣлостта на българската държава. Македонска България, пише Рамбо, „била по-воинствена, по-феодална, съ по-силно национално чувство, по-антигрѣцка отъ тази България, на която Великиятъ Преславъ билъ столица“. Охридъ бѣ селанище на уредената отъ Самуила Българска патриаршия, която просуществова съ името Българска архиепископия до 1767 г.

Противъ византийското владичество *въставатъ първи македонскитѣ българци* (1040 г.) подъ водителството на царь Самуиловия внукъ Петъръ Делянъ. Центъръ на това въстание е билъ гр. Скопие. Тридесетъ години следъ това въстание избухнало второ, пакъ отъ Скопие, начело съ българскитѣ скопски боляри и тѣхния главатари Георги Воитѣхъ. Отъ Македония сж и книжовнитѣ, които сж действували още въ XV—XVI столѣтие: *Станиславъ* отъ Кратово (1350 г.), *Исайя* монахъ отъ Сърско (1371 г.), дяконъ *Димитъръ* отъ Кратово (1460 г.), *Владиславъ Граматикъ* отъ тиквешкитѣ села, *Стефанъ* монахъ отъ Скопско²⁾.

Македония е запазила най-старитѣ паметници на българското племе. Тѣ сж: *светогорското* (980 г.); *надгробната плоча* отъ царь Самуилъ (993 г.), поставена надъ семейната царска гробница въ с. Германъ (Преспанско) и Варошкия надписъ (996 г.) надъ монастиря св. Архангелъ въ с. Варошъ (Прилепско).

Македония е отечество на *богомилството*. — Богомилството, ако и да е рожба на манихейската ересь, пренесена отъ Армения въ Византия и оттамъ въ България, тя, обаче, въ България се разви подъ името богомилство и оттукъ почна да се шири на Западъ въ Италия, Франция и др. страни на срѣдна Европа подъ разни имена. Богомилството, което играло грамадна роль въ вжтрешния исторически животъ на българитѣ още отъ самото имъ покрѣстване до XV в., ако не и по-сетне, е имало велико значение не само за насъ и за Западна Европа, но и за цѣлия християнски свѣтъ.

Макаръ мѣсторождението на попъ Богомилъ и неговото произхождение да не се знаятъ съ положителностъ, установенъ фактъ е, че *„срѣдоточиемъ“* и *„отечествомъ“* на богомилството е Македония. Въ гр. Прилепъ, въ планината Бабуна, гдето и сега едно село се нарича Богомилъ, имало богомилска община, казва Иречекъ (История на българитѣ, стр. 280). Сжщото твърдятъ и ученици: Р. Карольевъ, Петрановичъ, Милетичъ, Ив. Г. Клишчаровъ и др. Като имаме предъ видъ това обстоятелство, правдоподобно е да допуснемъ, че и родоначалникътъ на богомилството ще да е роденъ изъ нѣкой градъ или село на югозападна Македония. А преданието говори, че попъ Богомилъ е роденъ въ с. Богомила, разположено въ с. — нат. поли на Бабуна, въ мѣстността Азотъ — Велешко.

2) А. П. Стойловъ, Наши писатели и преводачи отъ XVI—XVIII в., Българска сбирка г. XVIII (1911).

1) A. Rambaud, Etudes sur l'histoire bysantine, p. 239.

Възраждането на българския народъ дойде отъ Македония.

И въ по-ново време отъ Македония дойде първиятъ потикъ за народно възраждане на българщината. Първиятъ български историкописецъ *Отецъ Паисий*, който презъ втората половина на XVIII в. възпламени народното съзнание, се е родилъ въ 1721 год. въ северо-македонскитѣ предѣли. Въ 1741 г. *Христофоръ Жефаровичъ*, родомъ отъ гр. Дойранъ, издалъ въ Виена своята „Стематография“ съ гербоветѣ на България и българскитѣ светци. Македонецъ бѣ и *Хаджи Якимъ Кърчовски* (отъ с. Осломево — Кичево), първиятъ български писателъ, който започналъ да печата книги на новобългарско наречие още отъ 1814 г. Отъ северо-западна Македония (с. Теарци — Тетовско) е билъ *Кирилъ Пейчиновичъ*, който продължи въвеждането на простонародния български езикъ въ книжнината. *Неофитъ Рилски*, баща на българскитѣ педагози и филолози, авторъ на първата българска граматика, е сжщо македонецъ (отъ с. Банско, Разложко). Първата българска печатница въ XIX в. се откри пакъ въ Македония — въ Солунъ отъ *Хаджи полъ Теодосий*, отъ Дойранъ. Македония роди и първиятъ фолклористи на българския народъ, братята *Димитъръ* и *Константинъ Миладинови* отъ Струга.

Съ пълно право професоръ А. Теодоровъ — Баланъ твърди, че всички по-главни културни начинания на нашето племе идатъ отъ Македония. Християнството, писмеността, възраждането, новобългарската книга, първата българска печатница — идатъ отъ югъ — отъ Македония и се ширятъ на северъ. Това твърдение на професора се подкрепя и отъ неовизадената книга на нашия ученъ фолклористъ А. П. Стойловъ — „Български книжовници отъ Македония“, където покрай горезисроенитѣ дейци се редятъ и безсмъртнитѣ имена на: *Митрополитъ Натанаилъ* — Охридско-пловдивски (отъ с. Кучевница, Скопско), *Митрополитъ Партений* (отъ с. Галичникъ, Дебърско), *Йорданъ х. Константиновъ Джинотъ*, отъ Велесъ, *Григоръ Пърличевъ* отъ Охридъ, *Иосифъ Ковачевъ* отъ Шипъ, *Ксенофонтъ Райко Жинзифовъ* отъ Велесъ и др. Всичко 15 мирски и 12 духовни книжовници до 1878.

Македония първа почна да гони гръцкитѣ владци.

Пръвъ български владикъ видъ Македония. Македония първа започна барбата съ гръцитѣ за свободата на българската църква. Скопие даде сигналъ за гонене гръцкитѣ владци още въ 1828 г. Разрешението на българския църковенъ въпросъ се затегнало съ постояннитѣ клевети и интриги на патриархата предъ турската власт. Нужеиъ билъ новъ тласкъ; той дошълъ пакъ отъ Македония. Въ 1858 г. кукушкиятѣ българи въвели националенъ езикъ въ църковата и поискали български владика за епархията. На оглушкитѣ патриаршески,

кукушани на 22. юлий 1859 г. отправили до папа Пий IX молба да искатъ български епископъ, при известни условия, като признайтъ унията. Тоя епизодъ най-добре характеризира македонскитѣ българи въ тѣхна упорита борба за своя църква и училище, за свой езикъ и народностъ. Тая постъпка на кукушани смутила Фенеръ, та патриаршията, за да предотврати унията, назначила първия българска владика за кукушката епархия — *Партений Зографски* въ 1859 г. Така, Кукушъ, жертвувайки своитѣ религиозни убеждения, за да спаси националното си самосъхранение, пръвъ извоюва български владика, при вратитѣ на Солунъ. Не сж малко и македонскитѣ градове, гдето не помиятъ гръцко четмо и писмо. Велесъ, Прилепъ и др. градове и манастири изъ Македония служба си въ черковитѣ и училищата само на български езикъ.

Въ революционнитѣ борби на България участвуватъ и македонци.

Македонскитѣ българи въ възраждането на българския народъ и закрепването на българската държава и българската култура сж вложили не само умъ, срѣдства и усилия, а и кръвта на най-добритѣ си синове.

Въ 60-тѣ години на миналото столѣтие, преди да бждѣ още решенъ църковниятъ въпросъ, се започна и революционното движение за политическо освобождение на България. Въ революционната борба взеха участие и македонци. Въ четитѣ на Филипъ Тотю (1862-1867 и 1876 г.) участвуваха и македонци: отъ Тиквешко, Пехчевско, Велешко, Охридско, Мехомийско, Куманово, Битоля, Дебъръ. Въ четата на Хаджи Димитъръ и Стефанъ Караджа въ 1868 г. участвуваха българи отъ Куманово, Велесъ, Прилепъ, Кукушко, Воденъ, Скопско, Горна Джумая. Въ четата на Христо Ботевъ срѣщаме революционери отъ Велесъ, Тетово, Неврокопско, Крива-Паланка, Охридъ, Сърско, Дѣдо Илия Марковъ отъ Берско и Христо Македонски отъ с. Горни-Годоракъ (Кукушко) се издигатъ до положението да бждатъ войводи, Георги Измирлиевъ Македончето отъ Горна-Джумая е главенъ водителъ и организаторъ на революционното движение въ търновския окръгъ презъ 1875 г., на когото признателнитѣ граждани отъ Горна-Орѣховица сж издигнали паметникъ. Следъ избухването на възстанието въ Тракия (19. априль 1876 г.) подигнаха се и българитѣ въ Малешевско. Знамето на главния войвода Димитъръ п. Георгиевъ отъ с. Берово е било пригответо въ Солунъ отъ Станицлава, дъщеря на известната македонска учителка баба Недѣля Петкова.

Македонци взематъ участие въ войнитѣ на България.

Въ руско-турската война (1877-78 г.) между доброволцитѣ българи, които образуваха 6 опълченски дружини и които покряха съ слава Самарското знаме, при Шипка, има не малко македонци.

Тъ сж 411 души отъ разни краища на Македония: Охридъ, Тетово, Гостиваръ, Битоля, Солунъ, Куманово, Паланка, Неврокопъ, Мехомия, Крушово, Кратово, Прилепъ, Велесъ, Дебъръ, Леринъ, Кичево, Костуръ, Струга, Ресенъ, Шипъ, Скопие, Кукучъ и другаде.

Въ подготовката, организирането и извършването на революционния актъ при съединението на Източна Румелия взеха видно участие и македонскитъ младежи на времето: Димитъръ Ризовъ, Никола Геннадиевъ, Андрея Ляпчевъ, Пере Тошевъ. Съединението стана. Въ сръбско-българската война (1885 г.) взеха участие и много македонски доброволци, вънъ отъ тѣзи, що бѣха извикани подъ знамената като редовни войници и офицери. Тѣхниятъ брой (на доброволцитъ) е повече отъ 500 души.

Много македонци стоятъ начело на политическия и културенъ животъ въ България.

Македонцитъ сж въ България като въ своя държава. Тъ съ своитъ способности винаги и значително се застъпватъ въ всичкитъ отправления на българския политически и културенъ животъ. Поезия, журналистика, книжовность, учителство, професура, политика, финанси, търговия, медицина и др. — въ всичко македонскитъ българинъ е достойно и добре представенъ. Така, Македония е дала на България: 8 министри, 20 дипломати, 70 депутати, 11 митрополити, 15 университетски професори, около 100 учени писатели и публицисти, 35 художници, скулптори, музикални сили, оперни пѣвци, артисти; 30 висши чиновници по народното просвѣщение; 150 магистрати и по-видни съдии и адвокати; около 100 по-висши административни чиновници; 80 по-известни лѣкари; 40 по-видни инженери и архитекти, 800 офицери, измежду които 8 генерали, 31 полковници, 56 подполковници. Освенъ туй въ училищата има 1568 учители, 200 духовни лица и около 5000 други чиновници. За едно любопитство само нека проследимъ за последнитъ нѣколко години учрежденията, институтитъ, разнитъ политически организации и журналистика, за да видимъ лицата, стоещи начело и даващи често пѣти тактъ, тонъ и ръководство на тия институти. Ректори на университетата бѣха *Милетичъ и Георговъ*; председателъ на Академията на наукитъ е професоръ *Л. Милетичъ*; директори на Етнографския музей сж: *А. П. Стоиловъ и Ст. Костовъ*; директоръ на Народния Музей: *А. Протицъ*; директори на печата бѣха *Н. Милевъ и Д. Павловъ*; секретаръ на Министерството на просвѣщението бѣ *Ф. Маноловъ*; гл. уч. инспекторъ: *Ив. Доревъ*; началникъ на сръдното образование: *П. Мартулковъ*; директоръ на I мъжка гимназия: *Георги Раевъ*; директоръ на III девич. педагогич. гимназия — *Христофоровъ*; директоръ на Чирашкото училище — *Пав. Мартулковъ*; директоритъ на II, VI, VII, VIII, XIII, XV, XVII и XVIII софийски прогимназии сж македонци; председателъ на

Върх. Касационенъ съдъ бѣ *Ив. Каранджоловъ*; председателъ на Соф. окр. съдъ — *Чайлевъ*; председателъ на Соф. окр. съдъ — *Ил. Александровъ*; директоръ на Хигиеническия институтъ — докторъ *Вл. Руменовъ*; директоръ (и првъ бактериологъ) на Бактериологическия институтъ — д-ръ *Михаилъ Ивановъ*; директоръ на Държавнитъ дългове — д-ръ *Н. Стояновъ*. Единичкитъ най-известенъ нумизматикъ у насъ, *Н. Мушмовъ*, е отъ Струга; директоръ на Държавната печатница е *А. Македонски*; директоръ на софийската копринена фабрика бѣ *Чековъ*, отъ Екши-су; сжциятъ сега построи копринена фабрика въ Пловдивъ.

Ако проследимъ лидеритъ на разнитъ политически партии въ страната, пакъ ще се натъкнемъ на македонци. Така, комунистическия лидеръ бѣ *Димитъръ Благоевъ*; широкосоциалистически — *П. Джидровъ*; радикалски — *Ил. Георговъ*; либералски — д-ръ *Н. Геннадиевъ*, у демократитъ (сега сговоритъ) — *А. Ляпчевъ*. Ами и начело на столичния ежедневенъ печатъ стоятъ пакъ македонци. Ето тѣхнитъ имена: директоръ на в. „Слово“ — *Н. Милевъ* и *Г. Кулишевъ*; редакторъ на „Свободна речъ“ и „Слово“ бѣ *Георги Кулишевъ*; редакторъ на в. „Прѣпорецъ“ е *А. Ляпчевъ*; на в. „Знаме“ — *В. Пасковъ*; на в. „Зора“ — *Д. Кранчевъ*; на „Еко де Бюлгари“ — бѣ *Хр. Силяновъ*, *Ст. Симеоновъ*; директоръ на предприятieto в. „Утро“, „Дневникъ“ — *Ст. Тилковъ*, кждето се подвизаватъ и други македонци; въ редакцията на в. „Миръ“ е *Д. Бързицовъ*; въ редакцията на в. „Радикалъ“ — *Ил. Георговъ*; въ редакцията на в. „Независимостъ“ — *А. Ризовъ*. Професоръ *Ал. Балабановъ* редактира сп. „Развигоръ“; македонски учени редактиратъ сп. „Македонски прегледъ“; *Г. Трайчевъ* редактира „Македонска библиотека“. Освенъ туй македонци редактиратъ в. „Независима Македония“, в. „Илинденъ“, в. „Устремъ“ — (сега само ежедневния в. „Македония“); „Родина“ — сп. на макед. младежки съюзъ; илюстрация „Илинденъ“.

Тази анкета се отнася само за столицата, провинция не засѣгаме.

Друга анкета ни говори, че авторитъ на най-добритъ учебници по български езикъ сж македонцитъ учители: *Д. Мирчевъ*, *Ив. Доревъ*, *Климентъ Карагюлевъ*. А геометрията и аритметиката на *П. Мартулковъ* намѣриха всеобщо одобрение на учителството. *Д. Цоневъ* е авторъ на много учебници по естествена история, а *Л. Симидчиевъ*, *Ив. Боджчиевъ*, *Благодъ Димитровъ*, *Г. Раевъ* сж автори на много преподавани учебници по алгебра, физика, алгебрически сборници и др. Трета анкета ни изненадва, че и потеклото на безсмъртния авторъ на „Бай Ганю“ — *Алеко Константиновъ* е отъ македонски преселници въ Свищовъ. Македонско потекло има *П. Р. Славейковъ*, *Пенчо Славейковъ* (отъ Раилога). И въ жититъ на братята *Димитъръ* и *Антонъ Страшимирови* тече македонска

кръвъ. Въ Копривщица има „арнаутска махала“, кждето е живѣлъ родътъ на Каравелови отъ македонски произходъ. А една малка екскурзия изъ дипломатическитѣ канцеларии ни открива, че: 1) пълномощенъ министъръ въ Римъ доскоро бѣше *Гоце Радевъ* (отъ Битоля); 2) пълномощенъ министъръ въ Лондонъ е *Панче х. Мишевъ* (отъ Солунъ); 3) пълномощенъ министъръ въ Вашингтонъ е *Симеонъ Радевъ* (отъ Ресенъ); 4) пълномощенъ министъръ въ Атина бѣше *Добри Живковъ* (с. Плѣвня, Драмско); 5) пълномощенъ ми-

нистъръ въ *Букурещъ* е *С. Помяновъ* (отъ Прилепъ); 6) пълномощенъ министъръ въ *Ангора* е *Т. Павловъ* (отъ Скопие); 7) бивши пълномощни министри сж: *Панче Доревъ*, д-ръ *К. Помяновъ* и др.; 8) *Димитъръ Наумовъ* бѣ частенъ секретаръ на Царя, 9) *Дръндаровъ* (покойниятъ) бѣ таенъ съветникъ на Царя. И днесъ сждбнитѣ на България сж въ македонски рѣце: г. *Андрей Ляпчевъ*, министъръ—председатель, е отъ гр. Ресенъ (Македония).